

УДК: [347.759:336.722.322](477)

*О.А.Швагер, асистент кафедри цивільно - правових дисциплін та
банківського права*

*ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку
України»*

ФІНАНСОВО –ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню питання визначення суб'єктного складу системи гарантування вкладів фізичних осіб та окремих аспектів правового регулювання вступу таких суб'єктів до фінансових відносин.

Ключові слова: правове регулювання, фінансово – правова категорія, суб'єкт права, система гарантування вкладів фізичних осіб.

Статья посвящена исследованию вопроса определения субъектного состава системы гарантирования вкладов физических лиц, а также отдельных аспектов правового регулирования вступления таких субъектов в финансовые отношения

Ключевые слова: правовое регулирование, финансово – правовая категория, субъект права, система гарантирования вкладов физических лиц.

Постановка проблеми. Ефективне забезпечення стабільності фінансової системи в країні можливе лише за наявності у держави можливості застосування вагомих важелів впливу на розвиток відносин, які виникають саме в цій системі, зокрема правового регулювання діяльності її елементів: створення нормативної бази, на основі якої будуть діяти суб'єкти фінансового ринку, а також створення основних принципів, на підставі яких буде провадитись нагляд за діяльністю таких суб'єктів.

Слід зауважити на тому, що беззаперечним є факт існування в середині такої системи більш дрібних, проте не менш важливих підсистем чи систем, таких, наприклад, як система гарантування вкладів фізичних осіб.

Так, дослідження правових взаємозв'язків, які виникають в системі гарантування вкладів фізичних осіб, є, безумовно, актуальною науковою та практичною проблемою.

Метою даної статті є аналіз існуючих підходів до визначення суб'єктного складу системи гарантування вкладів фізичних осіб та дослідження окремих аспектів правового регулювання діяльності таких суб'єктів в рамках фінансової системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню правового регулювання забезпечення стабільності фінансової системи країни присвячено достатньо наукових досліджень. Зокрема, вивчали цю проблематику такі українські вчені як Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха, М.П. Кучерявенко, В.П. Нагребельний, В.Д.Чернадчук та інші. Проте в рамках розкриття проблем функціонування фінансової системи в цілому, та банківської системи України зокрема, не висвітлювались питання щодо функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, її суб'єктного складу. В науковій юридичній літературі не достатньо приділено уваги питанню фінансово-правового статусу зазначених вище суб'єктів. Тому актуальність даного дослідження не викликає сумніву у її розроблювачів.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом в економічній системі України відбулися значні зміни: відбулося зменшення державного впливу на економіку, позначилася лібералізація фінансових ринків, пришвидшився розвиток інформаційних технологій, покликаних обслуговувати фінансову діяльність країни, що зумовлює потребу введення нових засобів та способів здійснення правового регулювання окремих видів фінансової діяльності, і, зокрема, банківської.

Між тим, присутні кризові явища в економіці України призводять до зміни уявлень про роль окремих суб'єктів фінансової системи України, а

також їх можливостей у вирішенні поставлених перед ними соціальних або публічних завдань. Однією з основних функцій банків є залучення та розміщення тимчасово вільних грошових коштів.

Не дивлячись на те, що депозитна сфера є однією з найбільш врегульованих державою, проте системних підходів до правового регулювання діяльності окремих суб'єктів цієї сфери досі не напрацьовано, наприклад і, зокрема, щодо здійснення такими суб'єктами публічних функцій у сфері фінансів.

Рівнозначне трактування публічно-правової природи відносин, які виникають в системі гарантування вкладів фізичних осіб, а також визначення конкретного переліку суб'єктів, які можуть брати участь в таких відносинах, дозволить розвинути нові та вдосконалити вже існуючі методи державного регулювання саме цього виду правовідносин, крім того, це дозволить забезпечити правові гарантії всім учасникам системи.

Слід зазначити, що для описаних вище відносин є характерним органічне поєднання публічно – правових та приватно - правових методів впливу на суб'єктів.

Так, система гарантування вкладів фізичних осіб (надалі - Система) покликана захищати суспільний інтерес, тобто її метою є захист прав і законних інтересів вкладників банків (приватний інтерес), зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків (публічний інтерес). [1, с. 206]

Суб'єктний склад системи гарантування вкладів фізичних осіб можна визначити, проаналізувавши зміст статті 1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (надалі - Закон). Так, основними суб'єктами правовідносин гарантування вкладів фізичних осіб є Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (надалі - Фонд), Національний банк України, банки, вкладник - фізична особа.

Додатково, вже виходячи з аналізу правовідносин, які виникають в цій системі і які прописані в Законі, можна виділити й інших суб'єктів (які вступають у правовідносини факультативно): - інвестор - особа, яка виявила намір і надала Фонду письмове зобов'язання про придбання акцій (паїв) неплатоспроможного банку або перехідного банку у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку; - спеціалізована установа - юридична особа, створена Фондом з метою передачі їй активів та зобов'язань неплатоспроможного банку у випадках та порядку, визначених Законом; - уповноважена особа Фонду - працівник Фонду, який від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених Законом, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку та/або ліквідації банку. [2]

В цілому, характеризуючи суб'єктний склад відносин, які виникають в системі гарантування вкладів фізичних осіб, слід зупинитися на фінансово-правовій природі таких відносин і, відповідно, наявності ознак фінансово – правового статусу у зазначених вище суб'єктів, оскільки окреслені правові конструкції та категорії є малодослідженими у сучасній фінансово – правовій науці.

Враховуючи вище викладене, вважаємо за доцільне, в цьому дослідженні охарактеризувати фінансово - правовий статус Національного банку України та Фонду гарантування вкладів фізичних як суб'єктів Системи.

На думку деяких науковців, місце центрального банку кожної країни – одне із найделікатніших правових питань сучасних систем права. Наділений особливим публічно – правовим статусом, він виступає ланкою економічного механізму і як самостійна ланка всередині цілого забезпечує йому єдність. [3,с.75]

Національний банк України є центральним банком, тобто центром банківської системи, що покликаний забезпечувати компроміс приватних інтересів комерційних банків та їх клієнтів і суспільства. [3,с.81]

На підтвердження наведених тверджень, слід звернути увагу на ч. 3 ст. 6 Закону України «Про Національний банк України», яка визначає, що Національний банк у межах своїх повноважень сприяє стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності в державі, та ст. 7-1 цього Закону, яка розкриває зміст особливостей забезпечення стабільності банківської системи Національним банком.[4]

Контроль за діяльністю кредитних організацій, який здійснюється Національним банком України, є однією з форм реалізації публічного інтересу у створенні стабільної банківської та фінансової системи держави. Проте така форма контролю за банківською діяльністю є не єдиною, яка існує. Національний банк попереджує системну кризу в цілому, тоді як виникає потреба у вирішенні окремих вузьких кризових явищ, пов'язаних із здійсненням банківської діяльності.

Для вирішення таких завдань як попередження неплатоспроможності банків чи зменшення негативних наслідків після визнання банку неплатоспроможним (в цьому проявляється публічний інтерес державного регулювання банківської діяльності), а також для задоволення приватних інтересів вкладників був утворений Фонд. Законом визначено організаційно – правову структуру Фонду та його компетенцію, що складає основи його правового статусу.

В суміжних фінансовому праву галузях структуру правового статусу, деякі дослідники, розкривають через наступний зміст: цільовий, організаційно-правовий та компетенційний. [5, с. 70]

Застосувавши таку схему визначення правового статусу за аналогією вважаємо за необхідне визначити фінансово-правовий статус Фонду.

Д.А.Керімов зазначав, що правовій системі в цілому, так і окремим її ланкам, притаманне цілепокладання, а його функціональне призначення полягає в упорядкуванні соціальних зв'язків, у досягненні необхідних суспільству та державі результатів. [6, с. 31]

Так, розкриваючи цільовий зміст, доцільно звернути увагу на статтю 4 Закону, яка визначає, що основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. [2]

Для забезпечення поставленої мети Фонд наділяється спеціальними функціями, які притаманні лише йому і визначають його як особливого суб'єкта фінансового права зі специфічним, притаманним тільки йому колом правових можливостей. Саме в цьому буде проявлятися компетенційний зміст його правового статусу.

Щодо організаційно-правового змісту, то він розкривається у розділах II, III Закону і відображає організаційно-правову форму Фонду, порядок формування його керівних органів, а також його місце в системі органів державного управління України.

Висновки. Враховуючи вище викладене, слід зробити висновок про те, що фінансово-правова сутність правового статусу Фонду розкривається саме в характеристиці компетенційної складової, в якій поєднуються безпосередньо повноваження, якими наділений лише Фонд і пов'язані із здійсненням ним саме діяльності щодо гарантування прав вкладників, а також контрольні повноваження у відношенні банків, що входять в систему гарантування, проте вони мають обмежений характер. Щодо другої частини твердження, можна навести приклад щодо участі в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України.

Так, виконання функцій Фондом є однією з форм державного управління банківською діяльністю, яка покликана підвищити довіру до банківської системи України.

Список літератури

1. Швагер, О. А. Система гарантування вкладів як частина фінансової системи держави [Текст] / О. А.Швагер // Правовые реформы в

Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : международная научно-практическая конференция, 7-8 ноября 2014 г. / орг. ком. Бужор В. [и др.]. - Кишинев. - 2014.- Ч. 1.- С. 205-206.

2. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI // Відомості Верховної Ради України від 14.12.2012 р., № 50, ст.. 564 – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

3. Латковська Т.А., Лещенко О.В. Національний банк України як суб'єкт фінансово – правового регулювання грошового обігу в Україні [текст]: монографія/Т.А.Латковська, О.В. Лещенко. – Чернівці: Технодрук, 2014. – 200 с.

4. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV//Відомості Верховної Ради України від 23.07.1999 р., № 29, ст.. 238– Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

5. Административное право [текст]: учебник для вузов (3-е изд., пересмотр.и доп.). / отв. ред. Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Стариков. – М.: Норма, 2007. – 816 с.

6. Керимов Д. А. Категория цели в советском праве [Електронний ресурс] / Д. А. Керимов. – 1964. – Режим доступу до ресурсу: <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1130223>.

Summary

The article is devoted to the study of the subject composition definition of the guaranteeing system of natural person's deposits and some aspects of the legal regulation of their entrance into financial relations.

Key words: *legal regulation, financial – legal category, subject of law, guaranteeing system of natural person's deposits.*

Швагер, О.А. Фінансово-правове регулювання діяльності суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні [Текст] / О.А. Швагер // Правовий вісник УАБС. – 2015. – № 1 (12). – С. 51-54.